

Bref om en Resa ifrån Kola till Kem

Afresan från Kola.. Sedan vi förmiddagen gjort våra fem a sex nödiga afskedsvisiter, derpå spiset middag hos Ispravniken, Ivan Wasilievits Latyscheff, betalt värdinnan, och inpackat resten af våra saker, voro vi vid pass kl. 6. e.m. den 7 april färdiga afresa. Åtskilliga af våra bekanta voro hos oss närvarande till sista afskedsstunden och några beledsagade oss ännu ytterligare par verst uppför Kola elf. Sent uppå aftonen, sedan folket redan lagt sig, kommo vi fram till den första stationen, Kiitsa (på lappska: Tjetjam), hvartill man ifrån Kola räknar 30 verst. I den strängaste kölden hade en mängd menniskor lägrat sig på backen och tycktes alla sofva tungt, ty jag såg ej ett enda hufvud syntes röra sig vid vår ankomst. Inne i stugan lågo andra på golfvet och på bänkar, så tätt hoppackade som möjligt. Det kostade mycken möda att arbeta sig fram till ett ställe på bänken, som af värden för vår räkning rensades. Följande morgonen begåfvo vi oss vidare och kommo först efter 22 verst till stationen Voronjerutjefskaja (L. Angisvaara), och derpå efter likaså 22 versts färd till Maaselkä by (L. Maase siit). Här hade vi ämnat qvarstadna för längre tid för att göra oss närmare bekanta med den rysk-lappska dialekt, som folket här talar, men funno oss af tvänne skäl hindrade att fullfölja vår föresats. För det första voro alla stugor öfverfulla med folk, som reste ner till hafvet, så att i hvimlet ingenting kunde göras med besked, och för det andra var svårigheten att göra sig begriplig för Lapparne härstädes långt större, än vi förmodat. Dertill kom ännu, att väderleken i hast öfvergiick ifrån sträng köld till stark värme, så att vi äfven började frukta för menföret, helst vi dessförinnan ämnat oss fram ända till staden Onega, dit vi ännu hade omkring 700 verst att färdas. Derföre dröjde vi ej längre tid än tre dygn (ifrån del 8 till den 11 April) i Maaselkä. De observationer, vi under den tid kunde göra, tillsammansaget med de, som vi förut gjort i Kildin, och sedermera uppå följande stationer voro i tillfälle att göra angående den här brukliga lappska dialekten, reduçera sig till enskilda ord. Men att utleta några särskilta ordformer, ville alldeles icke lyckas oss. En gång ville jag underrätta mig, huru verbet lokkat, läsa, skulle böjas hos dem, och bad Lappen till en början säga, hvad я читаю, ты читаешь, онъ читаетъ (jag läser, du läser, han läser) hette på Lappska. Dertill svarade han »ты вить читаешь, а я не умѣю читать?» d.ä. du läser nog, men jag kan icke läsa. Der-

vid blef det sedan, såvida jag ej fiçk honom att begripa, det min fråga ej angick sjelfva saken, utan endast uttrycket. Ungefär så giçk det äfven med andra frågor, såsnart de ej inskränkte sig till enskilda ord, sådana som t.e. natt, inn; sömn, najer; morgon, idtalis; middag, käskpäiv; afton, etjeldis; i dag, täbbi; i morgon, jieda; öfvermorgon, jieda päiv tuokken; i går, ijahta; veçka, nättel; måne, man; år, eätjs; vår, gidh; sommar, kies; höst, tjehts; vinter, talv; det regnar, aabr; det haglar, tjuormast; söndag, paspäiv; måndag, vuos-ark; tisdag, maijeb-ark; onsdag, säared; torsdag, njieljis päiv; fredag, päätuits; lördag, suoebet; jul, rostopäiv; hvit, vielgge; svart, tjaapped; röd, ruoepsed; blå, sini; träd, murr; al, läap; löf, lost; tall, piets; gran, kuus; asp, suop; gräs, raas; fogel, loind; jern, ruuvd; band, lent; fet, buoeides; klädesplagg, parv; bälte, av; snö, muot; flod, jok; blod, var; del, uos; glädje, ramuodi;*) hvart går du, koos menneh; hem, kuodan vaarran; jag far med eder, mun vuolgam tii guim; jag har mycket att göra, muust le jennoi tuoju; när återvänder han, kos sun puonjat; jag kan (vet) icke säga det åt eder, jim diedh tiijin tsäälkhid ton tiet; det är kallt ute, tjuodkis le olgkon; jag tror det ej, jim mun juord. - Förut hade Finska språket och Stoçkfleths arbeten hjälpt oss vid våra lappska studier, men här hos de Rysska Lapparne hjälpte ingendera. På rysska uttryckte de sig med färdighet både karlar och qvinnor, men då vår färdighet i det vanliga samtalsspråket ej ensam var tillräcklig, så skulle vi naturligtvis taga bokspråket till hjälp. Jag hade

till den ändan afskrifvit 5, 6 och 7 kapitlet af Matthei Evangelium i ryssk öfversättning, och trodde mig utan synnerlig svårighet få dem vers efter vers öfversatta på den ryssk-lappska dialekten, likasom jag i Enari utan stor möda fått samma kapitel på Enari-dialekt. Men så ofta jag begynte med arbetet, tyckte jag, som om Lappen ej förstod ett enda ord af hvad jag läste, och följdén blef, att ej en enda vers blef öfversatt. I Enari träffas ganska många, som kunna Nya Testamentet till en stor del utantill, nämligen på finska, och hvad de kunna och äfven förstå till innehållet, det kunna de sedan återgifva på lappska, men hos de Rysska Lapparne var tycktes såväl hela Nya Testamentet, som hvarje enskilda uttryck deraf vara en terra incognita. - Likväl vore det ej så svårt att undersöka de ryssk-lappska munarterna, men dertill skulle fordras år, och icke några veckor

*) syster, vuorbbe; son, alg; kastved (trädklabb) d:o alg; skuldra, vuelg; mage, tjuovje; ande, vuoign; röst jiena; ord, saane; hår, vuupt; tumme, pielk; hake, kaib; knä, pulv; svans, seib; staf, sab; oxe, ijerg; hö, suoin; ställe (plats), saje; arm, saaji; golf, laatti; vägg, sein; kol, ivl; metkrok, vunk; hafsvik, vuon; backe (berg), tierm; sten, gädjke; gröt, hut; lätt (lindrig), vuogas; båge, juks; regnbåge, termas-juks;

eller någon månad, samt dessutom fullkomlig kännedom af norrs-k-lappska eller ock Enari-dialekten. | Skulle man, såsom sitt modersmål, känna någöndera af dessa dialekter, så tviflar jag ej, att man inom kort tid skulle kunna förstå och tala äfven med de Rysska Lapparne, och det på deras modersmål. Vår kännedom af nämnde dialekter var ej alltför stor, inskränkte sträckte sig dessutom mera till den grammatikaliska formen, än till ordförrådet, och dock hjälpte vi oss i många saker med lappska, hvarföre också skjutskarlarne, när vi framkommo till ett nytt ställe, vanligtvis skyndade sig att underrätta folket att vi talte lappska. I prof. Rasks Samlade Afhandlingar, utgivne efter författarens död, 2 Delen, pag. 336, förekommer följande yttrande om de i Norge och Sverige brukliga lappska dialekterna: »I begynnelsen, ja ända till Kalmare-unionens upplösning, var det Lappska folket och språket blott ett enda, med undantag af den olikhet, som det skilda lefnadssättet och ifrån hvarandra aflägsna trakter dialekter naturligtvis måste medföra. Men sedan folket och landet blef delt, blefvo de mest aflägsna dialekterna upptagna till skriftspråk, nämligen den nordligaste af de norske och den sydligaste af de svenske, och begge betecknade med en ytterst olik orthografi. Hertill kom en olik tillblandning på ena sidan af norskan eller danskan, på andra sidan af svenskan; hvarjemte det äfven är möjligt, att Finnarne, som bodde i provinsen Norrland af Sverige, vid det dessa trakter blefvo bebodda af Norrmän och Svenskar, kunde till någon del hafva förenat sig och sammansmält med de sydligaste Lapparne, och inverkat på språket. Allt detta har åtskillt den norska och svenska lappska så mycket från hvarandra, att de nu se ut såsom helt olika språk, så att man kan blifva glad, då man upptäcker ett och annat ord, som ännu är alldeles lika i begge.» Så yttrar sig Rask, men sådant är ej det rätta förhållandet. Med all den olika inverkan af grannspråken, skriftsättet m.m. är dock icke ens skriftspråket hos de norska och svenska Lapparne så olika, att icke större delen af orden vore gemensamma, hvarföre den som känner

det ena, med några dagars öfning kan göra sig bekant äfven med det andra. Ser uppå foglarne i luften o.s.v. Matth. VI: 26, heter i den svensk-lappska öfversättningen af Nya Testamentet: Kätjet almen låddit, äh sije saje, ähken pajas tjuoppa, ähken tjägge ladoi sis; dauk tijen almen Attje piäbma sijeb. Epet kus tije le väkk puorebeh sijest; ordagrannt på svenska: ser himlens foglar, icke-de de så, icke-de-heller upp skära, icke-de-heller samla ladornas till-inre; dock eder himlens Fader föder dem; icke-i måne ären mycket bättre framför-dem. Med bibehållandet af den svensk-lappska

orthografien lyder detta ställe i Stockflets öfversättning: kättjat alme låddit, kilvijägjek sii äi läk, äige lagijägjek, äige aitidi tjåkkijägjek, ja almalalasj attjadek siin piebma; äppetgo tii sagga ämbo läk ko tak; ord för ord: ser himlens foglar, såningsman de icke-de äro, icke-de-heller skördesmän, icke-de-heller till-visthusen samlare, och himmelske eder-fader dem föder; icke-i-månne ganska-mycket mer ären än desse. Ville man föra dessa öfversättningar närmare till hvarandra, så kunde i den svensk-lappska orden: äh sije saje, ähken pajas tjuoppa, ähken tjägge ladoi sis o.s.v. alltförväl omändras till sajejehe sije äh le, ähken pajas tjuoppejehe, ähken aititi tjäggejehe, ja almelats uttjete sijeb piäbma; epetkus tije sagga äneb le ko tah, eller också kunde den norssk-lappska återgifvas med: kättjat. . ., äi sii kilve, äige pajas tjuoppa, äige tjoakke aitidi o.s.v. För att det bättre må falla i ögonen, huru stor olikhet ännu skulle återstår i de omnämnda dialekterna vid öfversättningen af detta till exempel tagna stället, vilja vi ställa dem ord för ord under hvarandra, och vidfoga dertill en öfversättning af samma vers på en tredje hufvudsaklig lappsk dialekt, nämligen den hos Enari-Lappar brukliga:

Norsk-lappska: Kättjat alme låddit, äi sii kilve, äige

Svensk-lappska: Kätjet almen låddit, äh sije saje, ähken

Enari-lappska: Käättjedh aalme ludtiit, eä siiji kaalve, eäge

N. äige pajas tjuoppa, äige tjoakke aitidi, ja

Sv. ähken pajas tjuoppa, ähken tjägge aititi, ja

E. eäge niitä, eäge nu'roh viist'an, ja

N. almalasj attjadek siin piebma; äppetgo tii sagga

Sv. almelats attjete sijeb piäbma; epetkus tije sagga

E. aalmalads eättjet sii piäbma; äppeduv tiiji tjuovtii

N. ämbo läk, ko sii.

Sv. äneb le, ko sije.

E. äänab lääh, kuo siiji.

Jag tviflar icke, att ej öfversättningen af åtminstone denna vers kunde blifva blott en enda, den alla dessa dialekter skulle förstå. Högström i sin Beskrifning öfver de till Sverges krona lydande Lapmarker anmärker om de lappska dialekterna, pag. 66: »Man kan just ej neka, - skrifver han -, at man ju ock röner, huruledes de olika dialekter befinnas hafva skiljaktiga termer på et och samma begrep, samt undertiden skiljaktiga begrep på en och samma term; men så har jag ock tagit i akt, at ofta de ord, som både Tolkar och jämväl i språket färdige Prestmän försäkrat mig i den eller den Lapmarken ej vara brukelige, har jag sjelf sedermera af Lappens egen mun fått höra, ändock jemväl han förrut på tillfrågan sagt sig det samma ej förstå. At man ock i förra tider härutinnan ofta bedragit sig, kan jag märka af Sçheffero, som berättar, att i stället för warra, jocki, seipig, nisu etç. som man talar i Pite-Lapmark, brukas i Torne-Lapmarker tådar, virte, ovre, kab, etç. då likväl både desse och de andra orden äro öfver alt kunnige och uttrycka samma sak, dock med någon skilnad. Ty tuoddar betyder et fjäll, men ware et berg, orre en Eçkorn, men seigig et djur, som har lång svants (caudatus), kab, kawa eller acka en ägta hustru, men nisu en qvinna, etc." Pag. 69: "I öfrigt har jag för min del funnit, at ehuru skiljaktiga dialekter finnas i Lapmarken, är dock skilnaden ej så stor, som i Svenskan." Pag. 70 utlåter han sig om samma ämne: "ju större insigt jag fått i språket, ju mindre har jag funnit skilnaden uti dialekterna, samt at ingen högre och mer klagat öfver deras olikhet och svårigheten dem at förena, än de samme, som i språket varit minst för sig komne." –

"Och emedan jag i öfrigit uti alla de skiljaktiga Lapska böcker, som aldramäst i orthographien varit oense, ej funnit så stor

olikhet, som uti några Svenska skrifter, hvilka tid efter annan utkommit efter de dialecter, som i åtskilliga Svenska Provincier talas; så tviflar jag ej, at ju en viss antagen dialect (borde väl heta: ett visst antaget skriftspråk) skulle' med tiden i alla Lapmarker med samma tryghet brukas och förstås, som en Bibel i hela Sverge, ehvad en del antingen af okunnighet eller obetänksamhet häremot haft eller hafva at invända. Och, ändock jag ville medgifva, at folket i någon viss Lapmark så väl förstode et främmande, som sit eget modersmål, hvilket jag dock ej gerna vil tro, så holler jag likväl före, at de ändockå vid Lapskan häre böra hollas under deras Christendoms inhämtande och bokliga konsternas idkande." - [Detta Högströms yttrande, som egentligen tyckes angå de svensk-lappska dialekterna - hvartill dåförtiden likväl räknades äfven Enari- och Utsjoki-dialekterna, och således äfven den norrska-lapska, såvida Utsjoki-språket ej skiljer sig derifrån, äfvensom språket i de norra delarne af Svenska Lappmarken i denna dag är i det närmaste detsamma, som det norsk-lappska och Utsjoki-språket, skulle alltförväl kunna utsträckas öfver alla samteliga lappska dialekter både i Sverge, Norge och Ryssland. Ty äfven de rysska-lappska dialekterna skilja sig ingalunda så mycket ifrån de andra, som man vanligtvis föreställt sig. På de ställen vi hittills besökt hafva de Rysska Lapparne talt sitt språk så, att det varit för oss tillochmed bättre begripligt än Enari-dialekten. Om de Terska Lapparnes språk kan jag dock naturligtvis ingenting med bestämdhet säga, såvida vi ej kunnat besöka dem. De Terska Dessa Lapparne bo ytterst åt öster och sydost på den stora halfön, som emellan Hvita- och Ishafvet ligger österut och åt sydost ifrån Kandalax, Imandra-sjö och Kola. Man räknar dem till fem a sex hundra till antalet, och indelar dem uti tre samhällen: det Jokonska, mest norrut, vid Sveätoi Noss, och derifrån söderut det Lumbofska och Sosnofska. Ifrån Sveätoi Noss vesterut ända till Kola bo vistas på särskilda ställen de Semiostrofska Lapparne och indelas efter de uppgifter,

som i Kola om dem kunde fås, uti Kuroptafska, Kamenska, de egentliga Semiostrofska, Lavoserska, Voroneska och Kildinska samhälligheter. Väster om Kola lefva Lapparne i Muotka, Petsamo, Patsjoki, äfvensom Nuortijäyri- och Syngelska Lapparne, och söderut Maaselkä-, Jokostrofska och Babinska eller Akkala-Lapparne. I flertalet af dessa samhälligheter eller byar finnas Lappar till ett antal af ett hundra och derutöfver, men i de mindre endast 40 a 50. Hela antalet af de Rysska Lapparne utgör omkring 1600 1700, bland hvilka endast några få, som ifrån Finland eller Norge inflyttat, föra ett nomadiserande lefnadssätt. De öfriga bo om vintern uti byar till omkring tie hushåll, eller flere, på ett ställe, uti af timmer bygda hus med bänkar, golf och flere små glasfönster. Uti Maaselkä hade de ordentliga ryska pörten med spis och skorsten, ungsstolpe och derifrån till väggarne utgående breda sparrar. Derjemte funnos också somliga Karelska rökpörten. Uti Kildin sågo vi jemte af timmer uppbygda stugor äfven sådana som blifvit af torf uppförda i form af en såkallad kåta, med eldstad midtuti rummet, och en omkring två alnar lång och en half aln bred öppning i taket midtöfver eldstaden. Till sommaren öfvergifva Lapparne sina vinterbyar och flytta en del till hafskusten, andra till större floder och sjöar, der de hafva sina sommarställen. Många hafva ännu särskilda ställen för höstfiske vid sjöarne, der de dröja ända till julen, då de återvända till sina vinterbyar. I likhet med de forna Persiska konungarne lefver tillbringar således fiskar-Lappen särskilda årstider på särskilda ställen. - [Utom Lappar, som bebo den omnämnda stora halfön emellan Kandalaxska viken, Hvita Hafvet och Ishafvet, finnas der också åtskilliga Ryska byar längsefter kusten af Kandalaxska viken och Hvita Hafvet. Dessa äro till namnet, börjandes ifrån Kandalax,

först Porjeguba, så Umba, Kuusrjeka, Olenitsa, Salnitsa, Kaskarantsa, Varsuga, Kuusoma, Tjavanga, Tetrina, Tjapoma, Pälitsa och sist Ponoï.

Ifrån Kandalax räknar man 90 verst till Porjeguba och afståndet emellan Pälitsa och Ponoï sades utgöra 180 verst, men för resten ligga de andra byarne för det mesta på 20 a 30 versts afstånd från hvarandra, och hela kuststräckan ifrån Kandalax till Ponoï utgör omkring 500 verst.[Hafvet utanför norra delen af halfön, och ända till Norska gränsen, kallas med ett eget namn den Murmanska kusten, der Ryssar, Karelare och Lappar hela sommarn igenom, börjandes i April månad och ända till slutet af Augusti, uti sina snäckor - så benämna de sina stora, öppna fiskarbåtar - tumla om hvarandra för att bringa hafvets innevånare död och förderf. Karelare och Lappar äro mest legofolk hos Ryssarne, hvilka förse dem med fartyg, fiskredskap och proviant. Blott några få af dem fiska på egen hand för egen räkning. De hvilka gå för lega räkna sin vinst till hundra rubel och derutöfver för sommaren, sedan alla utgifter för resan till hafvet och dädan blifvit afräknade. Denna summa kunde anses vara tillräcklig för en bonde på en sommar, men tager man i betraktande, att hans åkerbruk och ängsskötsel derunder blifva försummade, att han följakteligen måste använda större delen af sina hundrade rubel till uppköp af föda för vintern, så blir hans vinst i sjelfva verket en förlust. Men så är nu seden så hos den Rysska, som Karelska allmogen, ej blott i Archangelska, men äfven till en stor del i Olonetska Gouvernementet, att för allehanda småaktiga penningspekulationer uppoffra den egentliga källan för en varaktig bondrikiedom - jordbruket. Då man i Finland ända till 69°, uti Enari församling, idkar åkerbruk, finner man vid sjelfva hafs-kusten (Kandalaxska Viken) i Archangelska Gouvernementet åkerbruket ej sträcka sig utöfver den 66:te graden, der man, 15 verst norr om Kieretti, finner en liten Karelsk by vid namn Nilmijärvi med de sista spår af åker. Men i de egentliga Rysska byarne hvilka samteligen ligga vid sjelfva hafsstranden, går åkerbruket ej ens så långt norrut, utan upphör mer än en hel grad sydligare, söder om staden Kem. Och der man ändteligen träffar åkerbruk på dessa trakter - hurudant är det? I stället för

att den Finska bonden under långt nordligare trakter, och, som man efter all sannolikhet skulle tro, i sämre jordmån utsår sina 5 a 6 tunnor årligen, anses här en tunnans utsäde för ett non plus ultra, och tre a fyra kor för en stor ladugård, då man i Finland anser femton a tjugu för en medelmåttig. Om nu någon ville veta orsaken till detta jordbrukets usla tillstånd - ja uselhet i allt - hos den Rysska och Karelska allmogen i nämnda trakter, så må han sjelf bäst han gitter utgrunda den; jag vill i stället för det framlägga min tanke om, huru den Finska bonden lättast kunde bringas till samma uselhet. Primo: afvänj honom ifrån att betrakta jorden, sitt hemman, såsom sin enskilda egendom; derigenom skall jorden och jordbruket snart förlora allt värde för honom. Secundo: låt honom, om också för lindrig afgift, lösa hvarje träd han behöfver taga från skogen, men framför allt pliktfäll honom ju oftare, dess bättre, om han utan lof någon gång råkade nedfälla ett träd, eller lät honom åtminstone betala dryga mutor derföre; derigenom skola hans åbyggnader förfalla, och all vinst af skogen försvinna för honom. Tertio: föreskrif honom att betala sina utskylder i kontanter, och det efter antalet af hufvuden, ej efter den jord han besitter; derigenom bringas han att alltid trakta efter bara penningen, der den lättast och snarast kan fås. Quarto: bringa honom i den öfvertygelse, att mjölk på ena hälften af året är ett förderfligt föddämne; derigenom skall han ej mera med sådan omsorg sköta sin ladugård, utan fiska i stället sin sommar öfver, och det säges ju i ordspråket: ei Jumala ole käskenyä kalanpyytäjän rikastua d.ä. Gud har ej velat att en fiskare skulle komma i välstånd. Det vore lätt att fördubbla antalet af dessa välmenta råd, men då äfven de redan gifna torde anses för öfverflödiga, lemna jag på en gång alla jordbruks funderingar, och förflyttar läsaren till

Murmannerne. Så, eller ock Murmansker, kallar man det folket, som ifrån de Rysska byar och städer ifrån Kandalax ända till Onega och längre bort, och ifrån de Karelska byarne i Archangel'ska Gouvernementet, till en del äfven ifrån det Olonetska, hvarje vår i slutet af Martii och början af April tusendtals strömmar till den redan omnämnda Murmanska kusten af Ishafvet, uppfyllande under sitt framtågande vägen med långa, här och der afbrutna, sträckor. Det redan i början omnämnda folköfverlöppet i Kiitsa bestod af Murmanner, Murmanner hade vi redan

träffat i Kola, Murmanner träffade vi hela vägen utföre och vid alla stationer ända till Rasnovolok, och likväl var det endast eftertroppar af dem, hvilka kommit sig så sent till vägs, de flesta hade redan förut framrest. Några af dem transporterade sina bylten i gap ahkior, som drogos af medelmåttigt stora hundar, Gud vet ifrån huru långa vägar, andra lejde sig renar både för sig sjelf och sina saker, men de flesta vandrade till fots, dragande efter sig en såkallad veturi, en lätt i form en ahkio gjord släda. Många af dem tycktes vara i ytterst ynklig belägenhet utan betydlig vägkost hemifrån, och utan penningar att köpa åt sig under vägen. Förutseende den inträffande nöden hade de hemifrån försett sig med allehanda skräp, utnötta qvinnomössor, hufvudbindlar, andra bandstumpar och lappar, som de utbjödo åt Lapparne, men ej ens Lappen ville gifva dem något värde. Jag förstår ej, huru de måtte hafva skaffat sig fram till hafskusten, men hoppas, att de dock på ett eller annat sätt hjälpte sig. På ett ställe träffade jag tvänne bröder, af hvilka den ena häftigt insjuknat uti lunginflammation, som efter allt hvad jag kunde förutse ej kunde hafva någon lycklig utgång. Lyckligtvis kunde hade han dock så mycket penningar, att han åtminstone till några håll kunde leja ren för ahkion, dit han den sjuke inbäddades. Men sedan dessa blefvo slut, återstod för honom väl intet annat, än att sjelf spänna sig för ahkion, och draga fram sin broder till kusten för att der –dö; ifall han icke dessförinnan under vägen hunnit aflidit. [För deras räkning, som kunde lega sig ren, hade Lapparne samlats vid stationerna för att genom skjutsandet förtjena sig penningar. Vid ren-ombytet åtgingo vanligtvis flere timmar under prutandet om skjutslegan. Ifrån två rubel, som Lappen i början begärde för en ren, derifrån ifrån Maaselkä 40 verst framåt, nedprutade Murmannen skjutslegan till en, eller en rubel tjugu kopek, allt efter vägalaget, sedan

han i förstone visligen bjudit Lappen ej mer än hälften deraf, eller ännu mindre. De flesta Murmanner lemna stora postvägen vid Rasnovolok, vid halfva vägen emellan Kandalax och Kola, begifvande sig derifrån österut; endast mindre delen kommer till Kola. - [Ett annat mäktigt, hittills i historien obekant folkslag, hörde jag i Kola första gången omnämnas - Filmannerna. Som jag på kartan ej hittade något Filmannien (eller Fillmannien), så måste jag af folket i Kola göra mig underrättad om detta land och dess innevånare, helst hvardera ej i det ringaste tycktes stå efter Murmannien och Murmannerna, om hvilka jag redan dessförinnan lyckats skaffa mig några underrättelser. Filmannerna lefva på den Filmanska kusten, hvilken och denna kust ligger västerut ifrån den Murmanska, tagande sin början der denna slutar vid Norska gränsen, och sträckande sig vida utöfver Nordçap ända till Hammarfest och derutöfver. Deras lefnadssätt skall vara i det närmaste likt Murmannernas; dagarne vistas de på sjön, och nätterna antingen på sjön eller uti badstugor och kojor, som finnas uppförda vid stranden af hafsvikarne, några af träd, andra af torf. Huru de tillbringa sin vinter, derom kunde jag ej få några fullständiga underrättelser, men man trodde, att de till större delen försvinna om hösten, likt Murmannerna, till hvilka man ej finner ens spår om vintern. [I Murmannien talar man ett språk, hvilket i det närmaste mycket liknar rysskan, men Filmannerna skola hafva sitt eget språk, kalladt Kakspreçk, eller såsom det kanske rättare bör skrivas: какъ-spreck (obs. какъ med rysska boksträfver spreck med tyska). Såsom resande enkom i

philologiskt hänseende blef jag högeligen ej litet glad vid upptäckten af detta nya språk; hvem vet om det ej en gång bland språken skall blifva lika viktigt komma att spela samma höga roll, som sanscrit för det närvarande. gap Så mycket är åtminstone säkert, att det i sig innehåller grundelementerna till ej allenast det rysska och norska språket,

utan äfven till Finskan och Lappskan. I Kola träffade vi några som talte kakspreçk-språket och äfven under resan derifrån till Kandalax träffade vi i Rasnovolok tvänne borgare, af hvilka den ene sade sig kunna norska; men kunde ock han ock ej det, så talte han i dess ställe så mycket bättre kakspreçkskan. [Hvarifrån reser du, hette: Hårfra du fara](#); hvad är ditt namn: kak du heta; med huru många renar reser du: hår manga ålenej du fara; önskar du thevatten, så kokar jag: du tjai vil hafva, tak ja koga; har du egen thekanna: sin tjainik du hafva o.s.v. Högström i sin ofvannämnda Beskrifning, pag. 77, talar om ett i Svenska Lappmarken brukligt tungomål, kalladt Borgarmålet, hvilket efter alla sannolikhet är en dialekt af kakspreçkskan. Föröfrigt skall kakspreçkskan ej vara något synnerligen svårt språk att lära sig. Folk ifrån Kola, som några månader om sommaren vistats i Filmannien, talte språket med färdighet. Ett af de yppersta orden är ordet da upprepadt (da, da, da). Förstår Kakspreçkarn ej ett ord af, hvad man talar till honom, så hjälper han sig fram ganska skiçkligt med att svara da, da, da. Huru viktig Kakspreçkarn i många fall kan blifva må äfven bevisas af sjelfva benämningarne filmanner och murmanner, hvilkas etymologi är tydlig, så snart man känner kakspreçkskan. Ty om det ej framdeles skulle lyckas någon etymolog att förklara ordet filmanner genom grekiskan, i hvilket fall det dock borde skrivas philomaner, så ansåge jag det komma af kakspreçkskan och betyda det samma som Finmarkens kustinnevånare. Äfvenså är ordet murmanner af kakspreçkiskt ursprung och betyder utan allt tvifvel hafsfarande (till hafvet resande?), hvilket ord man sedan upplöst, så att man deraf fått det ryska ordet mope , haf, och det lappska mannee, farande.

Om nu någon skulle tro, att jag för länge uppehållit mig med kakspreçkskan, så får jag svara för mig, att jag såsom filolog ej kunnat blott med några ord omnämna ett hittills helt och hållet obekant språk; har jag åter

för vidlyftigt ordat om Murmanner och Filmanner, så må man erinra sig, att borgerskapet i Kola, hvilken ort jag för ej så lång tid sedan lemnatde, troligen ej veta till af andra menniskor på jorden, än sig sjelfva, Murmanner och Filmanner, eller af andra verldsdelar, än Ryssland, Murmannien och Filmannien. [Den Filmanska kusten är särskilt för oss Finnar märkvärdig derföre, att den utom Norrmän och Lappar bebos af omkring 4000 (fyra tusende) menniskor, hvilka till sitt modersmål hafva Finskan, och troligen komma att ännu länge bibehålla den, så mycket ock åtskilliga, äfven upplysta, Norska prester ifra för att få dem att läsa norska. Huru många sekler männe verlden ännu skall stå, för att menniskan må hinna helst så långt i upplysning och toleranse, att hon väl sjelf må anse sitt modersmål för det bästa af alla, men lemna också alla andra rättigheten att så anse sitt modersmål, och ej förmå dem med lock och pock att bortbyta det. Och särskilt skulle jag fråga de norska presterna, hvarföre just på samma tid, som man som häftigast arbetar för möjligheten af medel till Lapparnes religionsundervisning på deras modersmål, man rörande Finnarne följer ett alldeles motsatt system? Derföre då, att Lapparne utgöra ett mer än dubbelt större antal? Dåligt skäl; ty äfven den svagare må göras rättvisa, lärar både lagen och evangelium. Eller kanske, för att ej sjelfva behöfva lära sig Finskan, då man redan förut har norskan och lappskan? Också dåligt; ty fyra eller åtta bildade prester måtte dock med mindre omak och tidspillan lära sig att snaçka och läsa ett

främmande språk, än fyra tusen obildade bönder kunna göra det. Eller måhända låter norskan i Vår Herres öron behagligare, än Finskan? Men han har ju sjelf sagt, att Hans namn må förkunnas för alla folk och på alla tungomål på jorden. [Dock hvarföre hålla sig till det i upplysning högt stående Norska presterskapet, då i afseende på Lapparnes religionsundervisning inom vårt eget land alla dessa och ännu flere frågor med allt skäl kunde göras vårt eget prester-

skap. Vi klaga, eller åtminstone har man hos oss klagat deröfver, att under den Svenska tiden vårt modersmål förtrycktes, och likväl skyndade man, såsnart emançipationen ifrån latinet engång genom reformationen blifvit verkställd, att ej blott med bibel, utan ock med andra nödiga religionsundervisningsböcker på Finska förse vår allmoge. Om ej annat, så åtminstone en billig erkänsla för hvad oss sjelfva vederfarits, hade bort förmå oss att låta Lapparne vederfaras samma rätt. Men långt derifrån, att så skedde. Se här en kort, çhronologisk framställning af hvad som gjordt blifvit i sådant hänseende. *) På den tid Svenskarne och Danskarne skrefvo andaktsböcker för sina Lappar på deras modersmål, skref man hos oss Prostevisations-protokoller, af hvilka det följande är ett utdrag:

- "Läste redan de flesta (Lappar) på Finska, men somliga ock på Lappska och några få på
År 1746. Danska. _ _ _ Bifölls och samtycktes att själasörjaren jemte Finskan ock skulle betjena sig af Lappska språket."
- " 1752. I protokollet lemnas språket derhän och talas blott om det härliga (?) besked, som Enari-Lapparne kunde göra om förståndet af sina christendoms stycken.
- " 1760. Gillades af Biskopen den "goda författning, att i Utsjoki införa det finska tungomålet, såsom hvilket de fleste redan bruka (?) och alla ändå i anseende till sin handel och vandel med granskapet framför allt nödgas (?) lära sig."
- " 1765. Visitatorn "fant sig föranlåten, at alfvarsamt tillsäga både föräldrar och barn, at skaffa sig mera färdighet uti Finskan, samt at föräldrarne måtte tala Finska med barnen."
- " 1770. Befanns en del vara någorlunda inkommen uti sin çhristendoms kunskap, en del deremot något svagare, och bland orsaker till svagheten i çhristendomen anföres "okunnighet i finska språket, som kommer deraf, att föräldrarne, aldrig tala finska med sina barn."

Detta korta utdrag af vårt presterskaps syndaregister i sitt förhållande till Lapparne må vara nog. Endast den första visitationen, som anställdes 1746 af den ofvannämde Pehr Högström kan anses vara något gynnande för Lapparne, om ock i protokollet ingenting positift stadgas om prestens skyldighet att lära sig lappska och derpå meddela Lapparne sin christendomsundervisning. Den goda författning, som omnämnes i 1760 års visitationsprotokoll härrörde af dåvarande kyrkoherden i Lappmarken, Henr. Wegelius, hvilken under sin vistelse i Lappmarken äfven gjort äfven den upptäckten, att gap Lapparne talte sinsemellan ett "hundspråk" - en upptäckt, som tie år derefter (1770) af Contractsprosten i Kemi, H. Zimmerman, vid den då af honom anställda prostevisationen besannades. Nämnde Wegelius skall [i början](#) hafva varit en sådan radiçal anti-Lapponus, att han i början tillochmed förbjudit Lapparne att i sina egna rum under hans närvaro tala sitt "hundspråk".

Efter 1770 och ända till närvarande tid har saken ej i det ringaste förändrat sig till Lapparnes förmon. Allt ännu tala Lapparne sinsemellan och med sina barn, ej Finska, utan det Lappska "hundspråket", och allt ännu tillhåller man honom dem att läsa finska och predikar för honom dem på finska, om ock, såsom i Utsjoki församling är fallet, ena hälften illa förstår predikan, och den andra hälften alls icke. Ännu i denna dag examineras våra blifvande prester i sina 15 psalmer Hebreiska, ehuru utan allt tvifvel 15 gap sidor lappska Nya Testamentet för dem, som anställas i

Lappmarken, vore af flerdubbelt mera värde, så litet jag än ville förringa Heb-reiskans. [El]jest är det märkvärdigt, huru liten framgång sådana naturstridiga bemödanden, som t.ex. det att afvänja ett folk ifrån dess modersmål, vanligtvis hafva. Redan i ett hundra år har man antingen med afsigt eller, såsom man skulle hoppas, i allsköns oskuld och medvetslöshet arbetat på att förvandla de

under Finland lydande Lapparne till Finnar, och ännu har man ej lyckats bringa det längre, än att Lapparne i Enari tala en bruten finska, med undantag af barnen och Paatsjoenniska by, hvilka ej kommit sig ens till en sådan färdighet. Med Utsjoki församlingens finska står det i alla hänseenden långt sämre till, än med Enari-boernes, och äfvenså med bokläsning, christendomskunskap och moraliteten, för hvilket allt Enari-församlingen förtjenar ett rättvist beröm. Dock kan jag ej gå i borgen, huru djup och innerlig äfven sjelfva Enari-boens christendomskunskap må vara, men åtminstone är den yttre, bokstafliga, sidan deraf bättre, än på de flesta ställen i Finland. Möjligt är, att han ej så väl kan uppfatta andan af en sak, som han på ett främmande språk hörir och läser, så mån han också är, att låta förklara sig de ord och ställen, som han dessutan ej begriper. - Jag har i det föregående ordat om våra förfäders synder i förhållande till Lapparne, och tillägger här endast, att om någon i framtiden skulle få det infallet att afvänja oss sjelfva ifrån vårt modersmål, sådant ej kunde betraktas annorlunda än ett rättvist straff af den Gud, som hämnas fädrens missgerningar uppå barnen intill tredje och fjerde led. Och sedan jag så länge irrat omkring på sidovägar, är det tid att förfoga sig på stråten ifrån Kola till Kemi, och det till samma Maaselkä by, hvarest jag i förgår förvillade mig och råkade på de afvägar, hvilka hittills uppehållit mig.

Lapparne i Maaselkä, kanske äfven annorstädes i den Ryska Lappmarken, torde vara bländningar af Karelare och Lappar, åtminstone hade många af dem ett alldeles karelskt utseende, om de ock ej talte språket. Dessutom är deras hemdräkt den i Ryska Karelen allmänna; om byggnadssättet har redan förut nämnts, att äfven det liknade de Rysska Karelarnes. Deraf att de Rysska

Lapparne fått en Karelsk tillblandning, kommer tvifvelsutan den större likhet med Finskan eller Karelskan, hvarom Sjögren i sin ofvannämnda skrift på flere än ett ställe nämner, såsom han ock (pag. 382-390) söker redogöra för sannolikheten och tiden af denna förblandning. Deraf kunde ock förklarar, hvarföre de Rysska Lapparnes lefnadssätt i många afseenden afviker ifrån öfriga Lappars. Så t.ex. såg jag i Kildin, och under hela färden ifrån Kola till Kandalax, qvinnorna koka maten, ehuru hos de öfriga Lapparne denna befattning tillhör karlen. I Rikkataival (L. Riksuol), emellan 60 och 70 verst söder om Maaselkä, bakade Lappgumman sitt bröd alldeles på Rysskt eller Karelskt vis af syrad deg, och gräddade det i ugnen. Många hafva på sina sommarställen badstugor och bada sig emot Lappens sed annorstädes, ty ej ens den half-fenniçerade Enari-Lappen nyttjar badstuga. Driçks- och kokvatten smältes ej af snö, såsom Lappen vanligen brukar, utan togs ifrån sjön eller annorstädes ifrån, der det var färdigt af naturen. var uppsmält. Sina stugor hade de vanligtvis renliga med tvättade golf och bänkar, och många med stående bord, i stället för att andra Lappar åtnöja sig med en bordsskifva, som för tillfället, då bord kan behöfvas, uppställas på särskildt dertill inrättade fötter eller ock på annat underlag. Hos de vesterom Kola boende Rysska Lappar heter bordet bård, en benämning som troligen är lånt af Norskan, ehuru sjelfva Norska Lapparne hafva ordet bävdde (F. pöytä), och Lapparne söderom Kola det af ryskan lånta ordet ställ. Sjelfva handels- eller vinningslystnaden har den Rysska Lappen till en del gemensam med den Rysska Karelaren. I Kildin ville man för två, halfannan qvarters långa, sikar taxera oss till en rubel,

och i Maaselkä såldes fisk med besman i handen, och hjortronen, som vi köpte, mättes med en kopp.

Ibland mycket annat folk träffade vi i Maaselkä en karl ifrån Kuusamo, hvilken redan i nie år lefvat i Ryssland, men ej ens till Klädedräkten ännu hunnit förändra det ringaste. Han begaf sig till Kola, der han äfven förut i några somrar arbetat såsom skeppstimmerman. När vi frågade honom, om arbetsförtjensten här var bättre än i Finland, sade han sig

ej hafva orsak att klaga öfver, det arbetslönen ej var ganska god. Men på tillfrågan, om han då ej på nie år kunnat hopspara betydligt, svarade han sig ej hafva kunnat göra några hopsparingar af den orsak, att då han i några veckor arbetat och förtjenat sig något, han derefter öfverfalles af sådan gap att supa bränvinstörst, att den ej lemnar honom någon ro, sålänge en fyrk finnes qvar. Så mycket rysska hade han ännu ej hunnit lära sig, att han skulle hafva observerat, det rysskan har några egna bokstäfver, den finskan saknar, eller att ačcenten i rysskan äfven kan intaga annan plats, än endast den första stafvelsen. Derföre omskapades хозяйнъ, husbonde, хозяйка, värdinna, олень, rendjur, допóра, väg, водá, vatten o.s.v. i. hans mun till hósaina, hóseikka, óleni,tóroka, vóta. Han var dock nog förnuftig att sjelf inse, att han ej var någon mästare i rysskan, och på frågan, om han ej på så lång tid redan hunnit lära sig rysska språket, så att han talte det lika braf som finskan, svarade han: "ei se vanha kieli enää hyvästi taho siihen taipua" d.ä. en gammal tunga vill icke mera väl böja sig för det. Helt andra tankar om sin skiçklighet hade en landstrykare vid namn Kurtti, hemma ifrån Salla församling i Finland. Det är för fem år tillbaka, som jag träffade honom i Kandalax, der han då uppehållit sig något halft år, och derunder lärt sig mycket felaktigt uttala ett antal rysska ord. Men sjelf hade han mycket goda stora tankar om sin rysska, och rečommenderte äfven för mig rysskan såsom ett det lättaste språk i verlden. Efter några veckor hade han lärt sig det nödvändigaste, och sade sig numera tala språket bättre än Ryssarne sjelfve. Han tillochmed erbjöd sig att på den korta tid af två veckor lära mig rysska språket fullkomligen, ty ehuru han sjelf just icke på två veckor blifvit en sådan professor, som han numera var, så trodde han, att det för mig skulle gå så mycket lättare, som jag kunde uppskrifva orden, och ej behöfde anförtro dem endast åt det ofta bedragande minnets vård.

Äfven en Ryssk-Karelsk bonde, för det närvarande tillika Starost i Pääjärvi trakten vid Kuusamo socknens gräns, träffade vi i Maaselkä. Han var på återfärd ifrån Kola, dit han med egna renar ifrån Pääjärvi farit för att till ränteriet afleverera den årliga Kronoskatten, som han uppburit ifrån

orten, och hvilken inalles utgjorde cirça 1800 rubel. Då han bad äfven mig efterse hans qvittençe om det vore riktigt (hvem vet, huru många redan förut gjort det i Kola), så frågade jag honom, om han då ej sjelf kunde åtminstone läsa skrifvet, om ej skrifva. "Hvad för nød, svarade han, skulle en starost då hafva, om han kunde skrifva och på stället uppteçkna, huru mycket hvarje person då och då vid särskilta tider betalar, och huru mycket det ännu återstår för honom. Men nu, när jag flere gånger om året reser omkring distriçtet för att uppsamla skatten, ty alla kunna ej betala allt på en gång, så fruktar jag ofta att på stället blifva galen, när jag skall påminna mig, hvilka betalt, och huru mycket hvar och en af dem betalt, och sedan sammanslå och jemföra, om hela summan är lika med den jag uppburit. Ofta kommer jag under dessa funderingar 5 a 10 verst fram ifrån ena stället till det andra, så att jag ej märkt det ringaste af färden, utan stadnar och förundrar mig öfver, att redan vara framme." Om sin äldre broder berättade han, att det egentligen varit hans skyldighet att blifva starost, men att han ej haft så godt minne, och med anledning deraf förklarats för sjuklig.

Jag bör ej glömma att ibland andra obetydligheter berätta äfven i hvilken tantalisk nöd vi voro uti Maaselkä, för att få oss en kopp kaffe. Både kaffe, soçker och kaffepanna hade vi med oss, äfven hade vi hvardera inöfvat oss att koka kaffet, på vatten och eld fanns ej heller någon brist, men - kaffet var obrändt - hinc illae lacrimae. Om vi än aldrig så väl kunnat både theoretice och practice bränna det, så hvad hjälpte oss allt det, då vi ej hade någon kaffebrännare, ej heller kunde hoppas, att Lappen, helst under påstående fastan, skulle låna sin kittel för att profaneras af vårt kaffe. Också - intra parenthesin sagdt - hade ingendera af oss förut bränt kaffe, ty salig Pehr Adolph Bonsdorff bekymrade sig litet derom, antingen vi kunde, eller icke kunde bränna kaffe, endast vi kunde rena potaska och bränna upp hans sprit under allehanda andra kemiska operationer. Redan på sista stationen före Maaselkä

hade vi sökt finna något medel, att hjälpa oss ifrån den klämman. Framför elden i spiseln stod en lös sten, som af elden upphettats. På den lade vi kaffebönorna och omrörde dem med en sticça tills de började svartna, men då stenen ej var större än en vanlig tegelsten, ja knappt så stor, så kostade det en otrolig möda och tid att få så mycket brändt, som till fyra koppar. Men sedan det efter mycken anletes svett gap /> ändteligen lyckats oss, lades de brända bönorna på papper och bultades sönder med en yxhammare. Jag vet ej bestämdt säga hurudant detta så tillagade kaffe egentligen var, men efter så mycken möda och svett kunde man ej annat än finna det, om ej just af prima sorten, så åtminstone ej mycket efter der derefter. Uti Maaselkä kommo vi i en, om möjligt, ännu större knipa förlägenhet, ty der fanns ej någon sådan sten för eldstaden. Men nöden är alltid uppfinningsrik. Vi ägde en ljusstake af det slaget, utaf hvilket två kunna skruvas tillsammans, och på den fingo vi här kaffet brändt. Skada blott, att dess andra hälft vart borta, ty hade också den funnits, så hade af dem hopskrufvade kunnat fås en nästan ordentlig kaffebrännare. Sluteligen fingo vi af vår vård låna en gammal, liten kopparkittel, der vi på en gång kunde bränna en större portion, som dock till olycka blef förbränd, och , troligen fiçk en bask smak, troligen af röken hvaruti den öppna kitteln skakades. - Under de många experimenter som vi föröfrigt under vintern gjort med Kaffekokning, så inne i rum, som ute i fria luften, hafva vi funnit a) att kaffe blifver dess starkare, ju mera man tillblandar kaffemjöl i vatten, b) att den såkallade sumpen väl bidrager till att gifva kaffet en mörkare färg, men eljest är af ganska ringa - eller ingen - nytta, utan tvertom förderfvar smaken, om den tillredes, såsom hos bondgummorna i Finland är brukligt, att sumpvattnet ifrån ena gången till den andra står i sjelfva kaffepannan. c) att vattnet före mjölets tillsättande fordrar

en stark kokning, men derefter ingen eller ganska svag, d) att grädda är ett öfverflödsting, som alltför väl kan saknas, då man ej kan få den, e) att kaffe äfven kand drickas ur trädkoppar, då man inga egentliga kaffekoppar eller glas äger, f) att kaffet klarnar af sig sjelft, blott det får stå någon tid.

Ifrån Maaselkä begåfvo vi oss efter middagen d. 10:de April och kommo den dagen ej längre än det första hållet till Rasnovolok (L. Rasnjarg), hvartill man räknade 22 verst. För Murmannernas räkning, hvilka här åtskiljas i tvänne hopar, den ena tagande till Kola, den andra österut, hade tvänne borgare ifrån Kola begifvit sig hit med mjöl, bröd, fisk och bränvin. Afsättningar måtte hafva varit god, ty utom högst obetydligt bröd hade de numera intet qvar. Äfven ifrån sjelfva Rasnovolok reste följande morgonen tvänne personer (Lappar) till hafvet, för att der förblifva ända till hösten. Många äfven rörande afskedsstunder har jag sett och öfverlevat, men knappast någon mera rörande än vid dessa Lappars skilsmessa från sina anhöriga. Redan förrän jag visste om någon afresa, såg jag en yngre qvinns person sakta för sig sjelf i flere skåf fälla tårar, utan att jag kunde gissa till hvad

henne feltes. Men sedan de afresande fått sina saker i ordning, och renarne voro hemtade från skogen, börjades först inne i stugan hos familjen ett allmänt gråtande och snyftande, bröstkorsning och bugning för helgonbilderna på väggen, ett allmänt kyssande och omfamnande. Sedan bar det ut med allesamman och der på gården repeterades allt, hvad i stugan nyss förefallit, utom korsningen, som af brist på bilder här ej lät göra sig. Renarne med sina ahkiot voro ett stycke längre fram, dit också sällskapet efter denna andra sçenen förfogade sig, för att åter der kyssa och omfamna hvarandra. Sedan satte de afresande sig i pulkorna, och blefvo ytterligare kyssta och omfamnade i sittande ställning; hittills hade de varit i stående. Och sedan det ändteligen bar af ifrån gården, satte åtskilliga af de qvarblifvande sig i famnen

på de afresande, andra kastade sig på raid-ahkiot (lassen), och så bar det af i ilande fart, ty renarne, som litet förstodo sig på kyssar och omfamningar, men dess bättre kände den skarpa blåsten, hvarför för hvilken de redan länge varit utsatta, satte af med alla krafter. Jag kunde således ej se det sista uppträdet, utan förfogade mig till stugan, och begynte tänka på egen afresa, för att på denna dag kunna komma åtminstone ett håll längre fram till Rikkataival (L. Riksuol), dit vi också efter 35 versts färd i god tid framkommo. Också hade vi ännu alltför väl kunnat resa ett håll till, men som stället var godt och renligt, äfvensom husbonden och det öfriga folket välvilligt och förekommande, så beslöto vi att hellre stadna här på the, och uppskjuta afresan till följande morgonen. Lappen på Rikkataival hade en icke föraktlig theservis med koppar och thekanna af poslin, och en stor halfannan kannas, kaffeppanna af koppar. De förra förvarade han i en enkom för dem tillagad liten kista, med hvilken jag redan år 1837 formerat bekantskap. Troligen skulle han också hafva haft the och socker - åtminstone hade han det år 1837 - men som han förut då trakterat mig, så var det väl billigt att han nu sjelf skulle blifva trakterad af oss. Derpå skulle han gerna hafva tillagat oss en ordentlig soupée, men beklagade sig deröfver att Murmannerna ätit upp all hans fisk, hvarföre han nu ej kunde prestera annat, än hemmabakad, god, surlimpa med salt och fiskspad kokadt på några bitar gammal gädda. Följande morgonen repeterades både theet och måltiden. Derpå bad man mig åderlåta en karl för hufvudvärk, och när jag gjort det, presenterade en gammal gumma i samma afsigt sin hand för mig. Men som hon alldeles icke var blodfull, utan hellre raka motsatsen, och min lançett dertill var exsecrabelt slö, så förklarade jag att åderlåtning ej skulle hjälpa henne, hvilket hon var nog god till att tro. "Men hvad skall då hjälpa mig?" frågade hon. "Grafven Döden", svarade gap någon bredevid, och befriade mig genom denna korta ordination mig ifrån att upptänka medel hjälp för hennes sjuklighet, den der dock efter all sannolikhet ej slutades förr än i grafven. När jag närmare betraktade hennes arm, märkte jag att

dess färg hel och hållen liknade gulbottnig kattuns med små bleka rosor uppå sig tätt vid hvarandra. Hade hon varit af något vildt folkslag, och ej en beskedlig, christen Lappgumma, så skulle jag vid första påseendet tro, att det var ett eget slags tatuering på hennes arm, men nu visste jag ej, hvad det kunde vara. Naturligtvis frågade jag henne om orsaken till de otaliga fläckarne, och upplystes nu att de härrörde alla af moxor som hon för sin sjuklighet tid efter annan bränt på armen. Troligtvis var den andra armen lika makulerad, äfvensom nacken och särskilta delar af den hennes öfriga lekamen, ehuru jag ej bestämdt känner det, då jag glömde ej kom mig till att särskilt fråga henne derom. [Ifrån Rikkataival kommo vi oss mera sent till vägs; och då dagen var varm, föret tungt, renarne dåliga, så hunno vi den dagen icke längre än 33 verst till Jokostrof (L. Tjueksuol), dit vi i aftonskymningen framkommo. Någon tid före oss hade sex Rysska soldater ifrån motsatt håll under sin färd till Kola infunnit sig på detta ställe och der nattlägrat sig. Då det derföre tycktes blifva

trångt, så dröjde vi här endast några timmar, drucko the och åto qvällsvard, hvarefter vi, om natten fortsatte färden till Sasjeika, 30 verst framåt. Äfven för detta håll fingo vi ytterst dåliga renar, så att, ehuru man om natten ej kunde klaga öfver förets tunghet, vi dock ej förrän kl. 5 följande morgonen kommo fram, begge två tämmeligen sömniga. Ty om man ock i renpulkan kunnat sofva, hvilket i allmänhet ej vill falla sig nog beqvämt, så hindrades vi nu dessutom af skjutskarlens evigt repeterade prokleätoj! och andra dylika epitheter, som han gaf åt renarne, då de ej eljest ville framåt. Dertill kom att Murmannerna hade kört hiskeliga gropar på vägen, hvilka man väl genom ett nytt spår sökt kringgå, men det vanligtvis så nära gropkanten, att man äfven som vaken hade svårt att hindra pulkan ifrån att ramla ner. Men det första man försökte blunda, kunde man vara beredd att med sin pulka göra ett saltomortale i närmaste gropan, och derpå åter få i öronen skjutskarlens prokleätoj. Men huru han ock prokläterade med sina renar, så tröttnade dock en af renarne gap dem så radicaliter, att den ej ville

ej ett steg längre. Lappen begifver sig ej på någon längre färd, utan att hafva en eller flere lediga renar med, bundna hvar ifrån sin töm bakefter hans egen eller lass-ahkion. En sådan ledig ren (varaporo) satte han nu i stället för den tröttnade för lasset, och band denne i den ledigas ställe. Men icke ens så ville renen längre, antingen det då härrörde af en ytterlig trötthet, eller af några egna nycker hos renen. Lappen lærer hafva trott det senare, ty han slog och sparkade den liggande renen, mer än man hade hjerta att se uppå, tills han sluteligen fick den på benen. Sedan skyndade han sig i sin pulka och begynte åka vidare, men om renen redan dessförinnan ej hunnit lägga sig ånyo, så kunde man vara säker uppå, att den efter några steg gjorde det, sedan den i stående ställning först låtit draga sig ett stycke framåt af den föregående renen. Slutligen hjälpte hvarken slag, sparkande eller prokleätoj, utan renen låg alldeles passift och lät släpa sig i liggande ställning, ifall Lappen så önskade. Då först kom Lappen på det rådet att lägga gap den trötta renen i en ledig ahkio, hvarefter, sedan vi ifrån sjön kommit på landet, han förde den vid sidan af vägen, band den gap vid ett träd och lemnade den der. Det hade varit bättre, om han hade gjort det redan mycket tidigare, så hade den arma renen sluppit med mindre våldsam behandling, och vi sjelfve kommit fortare fram. - [Sedan vi i Sasjeika gjort ett misslyckadt försök att somna och sofva något, begåfvo vi oss uppå det sista hållet, som ännu återstod till Kandalax och bestod af 30 verst. Äfven de renar, vi här erhöilo, voro ej för afundsvärda, men dock vida bättre än de tvänne föregående hållens. Af fruktan, att renarne ej skulle orka, hade borgaren Pahkoff i Kandalax, hvilken har vården om stationerna ända till och med Rasnovolok, skickat en häst emot oss, sedan han om vår ankomst dessförinnan blifvit underrättad af en karl, som framförde Kola-posten, och före oss afrest ifrån Sasjeika. Hästen mötte oss, då vi ännu hade tre verst qvar till Kandalax, och här fingo vi taga afsked af renarne, till huru lång tid, vuodeksiko, toiseksiko, taikka vielä viideksikö, elikkä kaikeksi iäksi, det känner endast vår Herre. [Man kan

ej annat än känna saknad, när man efter en hundrade och några tiotal mils resa med ren för första gången sätter sig i hästsläda. ↓ Ty om ock det är sannt, hvad J. J. Tornæus i sin Beskrifning öfver Torneå och Kemi Lappmarker, Sthm 1772, pag. 56 säger, att den som får en lat ren för sig till att köra, kan intet värre begära, emedan han måste slå och arbeta sig trött på honom, så är dock renskjutsen "i öfrigit då man har sköna kreatur samt ordentliga tillhörigheter, en artig och nöjsam skjuts, samt ser ej illa ut, då man, besynnerligen vid stort följe, kommer på detta sättet resandes," såsom Högström i sin redan förut nämnda Beskrifning, pag. 108 anmärker. Eljest är renen i allmänhet starkare och litligare om hösten och vintern, än senare mot våren, och alltid tager han det

illa upp, om han ej får taga sig en liten middagslur, äfvensom någon hvila vid daggryningen. I de dyrbara själsegenskaperna förstånd och minne lär han ej stort eftergifva slefva hästen; åtminstone skall han, hvad det senare beträffar, komma ihåg vägen den han en gång förut farit, och ännu bättre alla betningsställen.

Hela vägen ifrån Kola till Kandalax är utan några backar, om man dock undantager en icke brant slutning, för än man ifrån Maaselkä kommer till Imandra sjö, jemte det sista hållet närmast Kandalax. På detta håll gjorde jag för fem år mitt första profstycke att åka med ren, och igenkände nu vid en backe samma tall, mot hvilken renen då släpade mig, sedan jag dessförinnan fallit af ifrån pulkan. Meminisse juvat. Halfva vägen ifrån Kola har man land och smärre sjöar, sedan vidtager den 90 verst långa Imandra sjön, som icke slutas förrän vid sista hållet, om man ock under vägen reser öfver åtskilliga smalare eller bredare uddar, så att man icke alltid och oupphörligt har en och samma is under sig. På kartor, som jag sett, afbildas denna sjö bredare än den i sjelfva verket är, ty den är i allmänhet icke betydlig till sin bredd. Dess Lappska namn sades vara äävvver jävr d.ä. den vida (stora) sjön (på finska avara järvi). Åtskilliga Karelare benämde denna sjö Inari, således lika med Inari-sjön i Finland. [Hvaraf namnet Imandra härleder sig, torde blifva svårt att utreda, om man ej möjligtvis kunde förklara det ifrån Emäjärvi, modersjön, såvida åtminstone ordet emä, moder, dialektvis alltförväl

kunnat få förändringen till ima (Ehsterne skrifva emmä, emma och imma, hvilka uttalas: emä, ema, ima). Detta ima har i icke ovanlig härledningsform kunnat blifva imanto (eller imanta) och af imanta-järvi fås imandra genom en också ej alltför särdeles ovanlighet i namnderivation. Jfr benämningarne ivantiira, lentiira på sjöar i Kgapuhmo kapell af Kajana län och i norra delen af Olonetska Gouvernementet. Utom betydelsen af moder har emä i finskan äfven en annan: den af något stort, eller grunden till något, och järvi förlorar ofta i. R. Karelen sitt j i sammansättningar, t.ex. Paapnärvi för Paanajärvi (af lappska paadne, tand?). En alldeles dylik derivation skulle jag anse benämningen Inari (eller Enari) hafva af de lappska orden ädne, moder, och jävre (eller javre) sjö, af hvilka ädne äfvenledes haft, om ej grundbemärkelsen, så åtminstone en bibemärkelse af storhet, hvaraf tillochmed comparativerna ädnab i lappskan, och enempi i finskan synas härleda sig. Den omständigheten, att Lapparne sjelfve kalla sjön anar, kan ej sätta någon synnerlig svårighet för denna derivation, då a, ä och i äfven i otaliga andra fall uti lappskan förvexlas med hvarandra. Jfr vidare den norska benämningen indiagr, hvarest d och n omkastats, och v förhärdadt sig till g, det senare ej annorlunda, än som ännu i denna dag är sedvanligt i några Finska dialekter, der man uttalar nakris, nekla kakra, siekla för nauris, neula kaura, seula. - [Sedan vi längsefter Imandra rest fyratio verst befunno vi oss vid sidan af de skyhöga Umbteg-bergen, hvilka vi, börjandes närmare ifrån Maaselkä, och länge förrän vi kommo på Imandra-isen, [i några dagar oupphörligt](#) haft för våra ögon. I början kunde den, som icke förut visste af dem, omöjligen säga, om de voro några ljusare molnskyar vid randen af horisonten, eller ock skyhöga berg. Förra gången när jag reste här, vid mulnare väderlek, blef jag verkligen bedragen, så att jag äfven på det närmaste alståndet ännu ej rätt visste, antingen det var en bergshöjd, eller ett moln som jag såg. De ligga på östra stranden af Imandra omkring 10 verst sydligare än Rikkataival, ehuru det äfven på Rikkataival tycktes som skulle man hafva dem på

nära håll gent emot sig öfver sjön. Ryssarne benämde dem Gibin, Karelarne Hiipinä, Lapparne Umbteg. Huru länge de ännu kunnat synas, sedan vi ändtligen kommit förbi dem, kan jag ej säga,

emedan vi ifrån Jokostrof fingo natt, och det dessutom äfven om dagen faller föll sig obeqvämt uti renpulkan att betrakta föremål, som äro voro bakom en. Det var tillochmed svårt att på dagar, då solen lysten klarare, se något framför sig, emedan solskenet återkastadt ifrån ettå större snöfält allsiçke fröjdade ögonen. Man måste hålla dessa tillslutna, eller också söka inskränka synen till endast renen och framdelen af sin pulka. Kom man emellanåt att resa öfver någon udde, der man såg skog, så var det en ganska angenäm hvila för ögonen. [Skogarne öfverhufvudtaget voro vid hela vägen, der vi kommo att passera dem, ganska goda med furu, gran och björk. Ännu nordligare än Kola växa dessa trädslag till ansenlig höjd och storlek. I Kildin, 2 mil nordligare, såg jag ej långt ifrån byn en hel lund med rakstammiga, höga björkar, af hvilka de flesta höllo i diameter uti tjockändan 4 a 5 tum, och några tillochmed 1 ½ qvarter. Vid hållet närmast Kandalax växte på flera ställen ypperlig timmerskog, och på åtskilliga träd säg jag i barken inskurna upp- och nedvända människofigurer, på hvilkas betydelse jag dock ej kunde skaffa mig någon förklaring, ifall de eljest hade något att betyda, och ej endast voro mästerstyçken af pojkar och barn, hvilka för tillfället ej kunnat få någon bättre sysselsättning, än att inskära på hufvudet stående människor i träden.

Förrän jag nu förflyttar mig i en ny verld, den Rysska, må det vara mig tillåtet att till afskedsord ifrån den Lappska ännu nämna något om deras språk och dialekter. Med undantag af en del Fjäll-Lappar tala alla de andra egentligen tvänne språk, sitt modersmål och derjemte den herrskande statens. Om de Finska Lappars finska har det redan förut blifvit nämndt, och dylika mästare i svenskan och norskan torde de Svenska och Norska Lapparne till större delen vara. Men de Rysska Lapparne, åtminstone de, hvilka bo omkring Kola och vid stora stråtvägen derifrån till Kandalax, sades till större delen tala rysska, så att

det var svårt att på talet skilja dem ifrån infödingarne. Enligt de upplysningar, som vi kunde få, skulle de Rysska Lapparne tala sitt eget modersmål uti tre hufvudsakliga dialekter, den första gemensam för Lapparne vester om Kola och omkring Imandra-sjön, med undantag af Maaselkä by norrom densamma; den andra för Maaselkä-Lappar och dem, hvilka lefva åt öster och nordost ifrån Kola; den tredje för de Terska Lapparne vid östra och sydöstra delen af den förutnämnda halfön, längst aflägsna från Kola. De Norrska Lapparne tala väl på särskilta ställen sitt språk med någon olikhet, men då olikhet ej är dess större, så har man af goda skäl ej åtskilt språket i särskilta dialekter. Icke heller behöfver Utsjoki-boernes språk åtskiljas ifrån norsk-lappska; men Enari-boerne tala sinsemellan en särskilt egen lappsk dialekt, och de flesta derjemte norsk-lappska och finskan. Sombio-språket i Finland synes i det hela vara lika med Enari-boernes, ehuru än mera utspädd med finska. Ännu återstår att nämna om de Svenska Lapparne, att äfven hos dem åtskilliga olika talarter äro gängse, hvilka man uppkallat till Umeå, Piteå, Luleå, och Torneå dialekter o.s.v., men då hos dem nu är ett skriftspråk, åtminstone en enda öfversättning af bibeln, så torde dessa dialekter efterhanden alltmera närma sig hvarandra, och slutligen blifva ett språk, kanske dock med undantag af den på nordligaste orter gängse munarten, hvilken ej skiljer sig mycket ifrån norsklappska. Om det här tillåtes mig att kalla de rysklappska dialekterna, den vestliga till den Notoserska, den nordliga till Semiostrofska och den ostliga till Terska, så äro de Lappska dialekterna öfverhufvudtaget följande: a) den norsklappska, b) och c) de svensklappska, d) Enaridialekten, e) den Notoserska (eller Nuortijäyri-) dialekten, f) den Semiostrofska och g) den Terska. Den norsklappska dialekten skall talas af omkring tie tusende människor, de svensklappska af tre tusende (?), Enari- och Sombio-dialekten af omkring fem -hundrade, Notoserska af något

öfver sex hundra, den Semioströfska af fem till sex hundra och den Terska af fyra till fem hundra. Dock, såsom redan förut nämndes, är det icke säkert med hela den Terska dialekten, om den ej möjligtvis kunde sluta sig till någondera af de öfriga hufvuddialekterna; äfvenså kan det först efter en noggrannare undersökning uppgifvas i hvilka underafdelningar (språk-varieteter) de öfriga rysklappska dialekterna kunna sönderfalla. "Det är i alla fall högeligen att beklaga, det Ryssarne intet hafva gjort för detta språks (lappska) bearbetning", säger Rask: sitt ofvannämnda arbete II. del. pag. 340, och uti detta hans yttrande instämman vi fullligen, tilläggande endast, att man har alldeles samma skäl att beklaga, det Finnarne försummat att undersöka de finnsklappska dialekterna, så mycket mer, som just Finnarne i anseende till sitt eget språks förvandtskap med lappska mest utaf alla egnade sig att undersöka och bearbeta det lappska språket. Men sådan är ännu seden hos oss, att man skickar far öfver ån efter vatten, och utrustat folk för att undersöka t.ex. det arabiska språket, sparande åt Araber, Tyskar vinnlägger sig om allehanda fremmande saker och lem- tungomålet nar åt Tyskar eller hvem som eljest vill, tillfället att en gång undersöka de oss närmast liggande t.ex. Lappska, ja tillochmed sjelfva finskan! Endast den Norska lappska, och den Svenska, äro tämmeligen undersökta och bearbetade, ehuru ingalunda så i grunden, att icke äfven de ännu lemnade mycket att göra för en filolog, som ville komparatift undersöka alla lappska dialekter, d.ä. hela lappska språket. Hvilket vidsträckt fält! för en filolog! - och huru angelägen en sådan undersökning vore, må äfven Rasks yttrande i mernämde skrift II. del. pag. 331 antyda. Han säger: "det synes, som grunden till en stor del af Europas och Asiens befolkning och tungomål vore att sökas i den Lappska finska folkstammen eller i de med den beslätade, hvilka kunna innefattas under det allmänna namnet den Schythiska folkätten. Undersökningen härom bör interressera språkgranskaren och historikern; ja enhvar, som önskar känna vår släkt i dess många olika grenar, och dessas förhållande till hvarandra. Redan Arndt önskade att någon skicklig

språkforskare skulle fördomsfritt undersöka dem med all den uppmärksamhet, som de såsom sannolika lemningar utaf ett det aldä äldsta språk i verlden förtjena." - Det är i sanning förvånande att betrakta, med huru litet nit och allvar språkforskningen ännu i allmänhet bedrifves, och huru aflägsen den tid ännu måste vara, då det kunde blifva möjligt för en ny von Linné att börja upptänka något system, som skulle innefatta alla menskliga tungomål på jorden. Såsom en förelöpare för en sådan uppstod väl den ofta nämde Rasmus Rask i Danmark för ej så länge sedan, men hvad kunde han göra, då special-undersökningarna voro så knapphändiga? Han måste slå sig sjelf på enskilda språks närmare forskning och granskning i deras hemland, och för att hinna med så mycket mer, genom nattvak och strapatser äfventyra helsa och lif uti Indien. Genom förnuft och tankeförmåga hos menniskan, genom hennes språk och verk, uppenbarar sig Guds kraft i menniskan, och utom henne i hela naturen, och man sträfvar att dageligen allt mer och mer komma under fund med denna uppenbarelse, uppgräfvat jordens inre för att finna några förrostade saker från forna sekler, eller andra lemningar af en forntida natur, betalar stora summor för en amerikansk skata eller grönländsk hackspik eller afrikansk mullvad, likasom för gräs och mossor ifrån alla verldens delar, undersöker, grälar och skrifver om förnuftet, ofta sålänge man sjelf har en gnista kvar deraf; men språken, dem lemnar man i sitt öde, och språkforskningen beroende af tillfälligheter. Det förnämsta som dervid blifvit gjordt [Lisäys sivun alalaidassa] Erinras att detta skrefs för 12 år tillbaka. - och hvaraf man i framtiden kan hoppas några frukter äfven för språkvetenskapen - har tillkommit såsom en bisak genom Missionssällskaperna och enskilda här och der uppträdande apostlar för något folk, hvilket

eljest ej på ett för dem fremmande språk kunnat få någon, ens ytlig kunskap om christendomen. Likaså tillfällig är den vinst, som språken tillskyndats genom historiska

forskningar, hvilken i det hela ej är betydlig, såvida det ännu ej lyckats språkvettenskapen, att hellst såsom ett legohjon hos historien upplefva till bättre dagar, och visa hvad hon äfven i denna egenskap isynnerhet för fornhistorien vore i stånd att göra. Men det är tid att sluta dessa språkreflexioner, eller hvad man vill kalla dem, hvilka också alltförväl kunnat uteblifva, ty verlden är ju dock, såsom hvar man vet öfverfull af språkforskare, hvilka när som helst äro färdiga att skrifva långa afhandlingar öfver hvarjehanda saker, som t.ex. om Tacitus eller Sallustius skrifvit ett ac eller atque, çum eller quum o.s.v. i någon af sina meningar. Och således ej ett ord derom mera, utan har jag nu i sinnet att med den respektive läsaren, ifall han eljest vill göra mig sällskap, begynna en ny tågordning ifrån Kandalax till Kemi stad vid stranden af Hvita Hafvet. Föret är ännu skäligen godt, vägen dessutom ej längre än 300 verst, hvarföre jag hoppas att icke dröja alltför länge på färden, om man ock här och der ej kan undvika några timmars uppehåll, och det till en början uti sjelfva Kandalax, som är en ussel köping (volost) af omkring 40 gårdar, på högra stranden af Nivajoki, med åtskilliga ansenliga bergshöjder ej långt ifrån sig, hvilka en Karelare benämde till Ristivaara, Rautavaara, Volosnavaara och Selednavaara. Äfven en tjinovnik (embetsman) fanns på orten, nemligen en Stanovoj, hvars function och verkningskrets jag dock ej så noga känner, om han eljest har någon annan function, än den att vara placerad på stället och traktera genomresande. I Schmidts ryska och tyska ordbok har jag sökt efter betydelsen af ordet stanovoj, men ej fått någon sådan, som skulle passa på en embetsman, hvarföre jag ej vet annat, än att ordet härledes af verbum stanovitj (становить), som betyder ställa, placera. Dock vill jag erinra mig någorstådes hafva hört sägas, det honom äfven ålåg hålla orten fri från förbjudet (otulladt) gods. Sjelf hade han åtminstone ej något sådant hos sig, som ens på afstånd kunnat miss[tänkas] för att vara förbjudet, ty utom thé och mat bestod den välvilliga och rundliga trakteringen af äkta ryssk vodka,

som för yttermera visso såldes och köptes uti förseglade bouteljer. Utom honom - såsom det tycktes, en ganska ordentlig och välvillig man - fanns på orten äfven en postuppsyningsman eller småtritelj, äfvensom en prest, hvilka vi dock ej hade äran att se. [I fornda dagar lærer orten Kantalex hafva varit en betydligare ort; och på en udde på andra sidan om midtöfver ån sades förut hafva stått ett kloster med tre kyrkor, hvilken inrättning under ofreden af Njemtserna (Norrmän? Karelare eller Norrmän?) blifvit förstörd, hvarföre man der nu ej såg annat än kyrkan och några få sämre gårdar. Äfven talas i en gammal karelsk runosång om flickorna i Kannanlahti (det karelska namnet på orten), hvilka voro i fara att af några unga karlar blifva bortförda och sålda i Wiena (Archangel), af hvilket man äfven skulle kunna sluta förmoda, att denna ort fordomdags var bättre, ty icke tror jag, att man på de nuvarande Kandalaxska flickorna skulle vinna förtjena mycket, om de ock såldes i Wiena eller hvar som helst annorstådes. [I Kandalax voro vi nödsakade sälja att öfvergifva våra pulkor, uti hvilka vi hela vintern igenom rest uti Lappmarken. Icke annorlunda, än man skiljes af en förtrogen vän, den man kanske aldrig mera återser, skiljdes jag vid min ypperliga pulka, hvilken ej hade något annat fel, än hvad som förestår oss alla, nämligen att engång blifva gammal och svag. Till sin härkomst var den ifrån Kittilä församling i Sodankylä socken, der den fordom blifvit gjord af utvald björk med särskilt betäckning eller låda kur för fötterna, gjord af samma träslag och öfvertäckt med själsskinn. Bonden Korvanen i Sodankylä hade i sina yngre dagar köpt den för sin kära hustrus räkning, och hon hade i många herrans år hvarje jul och påsk färdats deruti till Sodankylä kyrka. På enträgen begäran sålde Korvanen pulkan åt mig för sex rubel Banço

Assignationer, så mycket ock hans hustru var emot handeln. Säkert och helskinnadtbregda hade pulkan nu under vinterns förlopp beledsagat mig först 18 mil till Enari, derifrån 16 mil till Karasjoki i Norska Lappmarken, så åter samma väg till Enari, ifrån Enari 9 mil till Paatsjoenniska,

derifrån vidare 10 mil till Syngel-Lapparne, så 15 mil till Kola och ifrån Kola några tjugu mil till Kandalax. Vål är det sannt, att hon i nedförbackorna stundom skyndade sig alltför mycket, så att jag hade möda att följa efter, men aldrig öfvergaf hon mig för allone, om hon ock för en stund lemnade mig litet efter sig. I mindre sluttande backor gjorde hon det ej, och ännu mindre der marken var jemn.

Ifrån Kandalax reste vi 30 verst till Kneäsaguba och derifrån andra 30 verst till köpingen Kovda. Kneäsaguba är en fattig by af omkring 25 hus, och torde ursprungligen hafva haft ett karelskt namn ruhtinan lahti, hvaraf det närvarande är vore en ryssk öfversättning, likasom sjelfve innevånarene i byn voro Ryssar, eller rättare bländningar af Ryssar och Karelare. Sådant torde ock till stor del fallet vara med innevånarene i de öfriga Rysska byarne vid denna hafskust, ehuru numera det rysska språket gjort sig nästan ensam herskande. De många karelska ortnamn, som härstädes och äfven på åtskilliga ställen i Rysska Lapp-marken träffas, såsom Maaselkä, Rikkataival, Nivajoki, Kandalax, eller ock tydliga rysska förändringar och öfversättningar af allmänt brukliga karelska ortnamn, såsom Pinosero (Pienijärvi) norr om Kandalax, Verçosero (Korkialampi) emellan Kandalax och Kneäsaguba, Bjälosero (Valkiajärvi), Startsevosero (Ukonjärvi), Startseva guba (Ukonlahti) emellan Kneäsaguba och Kovda Pajakanta-guba (Pajukanta), Glubokosero (Syvälampi) m.m. göra det ganska troligt att också Kneäsaguba är en ryssk öfversättning af ruhtinan lahti, hvilken benämning förekommer i Finland, och dessutom andra sådana som ruhtinan salmi, ruhtinan salo, ruhtinan kivi o.s.v. Sådana öfversättningar äro också utan allt tvifvel tjornarjäka, ljetnarjäka m.m. af de allmänt brukliga karelska ortnamnen mustajoki, kesäjoki, ty Ryssarne hafva den seden att anse ortnamnen såsom andra epitheter, hvilka de öfversätta såsnart de känna betydelsen af dem, till icke ringa förvirring uti geografiskt hänseende, om också till vinning för sitt språks välljud, ty fremmande ortnamn låta dock såsom barbarismer i många språk.

Till Kovda kommo vi midtom natten och blefvo efter någon tids bultande insläppta på stantsie - eller gästgifvargården. Ehuru två a tre äldre qvinnspersoner bodde och lågo i rummet, dit vi insläpptes, var det dock ej ens att hoppas på någon bäddlagning för oss, hvarföre vi bland våra kappsäckar, renslar och kläder lade oss på golfvet, och sofvo godt till följande morgonen. I allmänhet taget hafva vi ej sofvit i den ordentligt uppbäddad säng allt sedan hos Pastor Durçhman i Enari. Lapparne låta en lägga sig hvart han vill, och bädda för sig så godt han kan; på sin höjd hemta de en renhud under honom; i Kola hade vi väl en säng, men på långt när ej en ordentlig bädd; i Kandalax lågo vi tvänne nätter på golfvet och likaså på alla stationer derifrån till Kem, ty på ingen af dem såg man ens tecken till säng, dess mindre till något särskilt gästrum. [Följande morgonen fingo vi besök af Pisarn hos Kovda Golovan. Både Pisar och Golova äro dock obekanta ord i Finland, och derföre skyndar jag att, så godt jag kan, genast förklara dem. Golova är en kommunalföreståndare, som utreder alldagliga, mindre magtpåliggande frågor i sin krets, och då hans sjelf ofta är okunnig i skrifkonsten, så har han till sitt biträde en lönt skrifvare och denne kallas Pisar. Afsigten med Pisarns besök var, efter hvad man kunde förmoda, att fråga om vi voro behörigen förpassade personer, hvarföre, då han någon tid suttit, vi besparade honom besväret att fråga efter våra pass, i det vi sjelfve uppvisade dem. Derpå föranstaltade vi ett litet förmiddagskalas,

i det vi skiçkade efter bränvin, hvilket vi alltsedan Maaselkä ej haft i vår värjo, lånte oss ifrån ett en annatn ställe gård ett thekök, och glas af pisarn sjelf. Sällskapet öktes ännu med postsmåtriteln, en gammal, ärlig soldat eller sergeant,

troligen det sednare, såvida han kunde åtminstone läsa skrifvet, om ej kanske också skrifva. Sedan dracks the grundeligen, och ibland annat som taltes, blef det äfven fråga om vi hade podorosjna. Detta förargeliga ord hade vi redan hos Lapparne hört, ehuru det ingen betydelse der hade, men här, och redan förut i Kandalax och Kneäsaguba, hade det den betydelsen, att antingen skulle man hafva podorosjna eller ock på hvart ställe tinga och gräla timtals om skjutshästar, och på köpet betala nästan dubbel skjutslega emot den vanliga. I Kandalax hade Stanovojn hjälpt oss tillvägs; i Kneäsaguba samlades alla byns karlar i pörtet, der vi voro, och öfverlade i par timmars tid, antingen de skulle kunna preja oss efter behag, eller vore skyldiga att framskjutsa oss för den lagliga skjutslegan; i Kovda var ordet podorosjna ibland de första, som jag hörde vid ankomsten, äfvensom det första vi om morgonen efter uppvaknandet fingo i öronen, och ej nog deraf - äfven drömmarne under den korta hvilan hade fgapig sysselsatt sig mest med podorosjnan. Följande förmiddagen öfverlade sedan Kovdaboerne om podorosjnan ända till kl. 2 e.m., då vi ändteligen fingo skjutshästar. Pisarn och Postsmåriteln advocerte nog, och talte godt för oss, men troligen ansåg man dem vara partiska, då de voro våra thegäster. Under grälet och öfverläggningen, samt då aldrig några skjutshästar syntes, tänkte vi redan för till par veckor stadna qvar i Kovda, och hörde oss efter rum, der i kunnat bo och arbeta, tills vi med posten kunnat få oss podorosjna ifrån Kola, dit vi ämnade skrifva och anhålla om detta vigtiga document. Men slutligen kommo vid sagde tid tvänne hästar och slädor på gården, och sedan vi hörde, att man nu stadnat i det beslutet, att vi skulle få skjuts, samt då vid dröjsmålet i Kovda äfven menföret kunnat blifva hinderligt för resans fortsättande efter par veckors tid, så beslöto vi att afresa. Också

försåg Pisarn oss med en skrift, som skulle utan gräl och prejeri framhjelpa oss tvänne håll, likasom den ock hjälpte. – [Kovda är föröfrigt en liten köping af omkring 50 hus, åtskilliga af tvänne våningar, och i allmänhet bättre bygda än i Kandalax. Läget lærer om sommaren vara nog vackert, såvida Kovda elfven till en stor del omringar köpingen, i det den först flyter ifrån söder till norr och vänder sig sedan åt öster och sydost, sökande sig väg till det nära liggande hafvet. Kovda blifver således på en halfö på södra sidan af den med några smärre forsar frambrusande elfven. Köpingen Orten synes hafva ymnig tillgång på fisk, ty äfven denna årstid fanns färsk lax till afsalu. Vi köpte en sådan af 23 markers vigt, hvaraf vi sedan i flera påföljande dagar låto koka åt oss, utan att ända till Kem lyckas få fullkomligt slut uppå den. Den betaltes med 20 kopek B. A. för skålpundet. Äfven skola ängarne och ängslägenheterne omkring Kovda och den följande byn, Tjornarjeka, vara synnerligen goda, men gap knappa omkring de öfriga köpingar och byar, hvilka derföre ofta om våren måste köpa hö för sina kreatur. Priset derpå i år var emellan 20 och 30 kopek för pudet. Så här, som på de andra ställen, i synnerhet i Kieretti, dit vi snart skola begifva oss, såg man några däckade och bemastade mindre fartyg vid stränderna. Vid Kovda voro några af dem alldeles på torra landet, dit de troligen vid högre vattenstånd flutit, och der de nu väntade på instundande vårflod. De smärre båtarne voro af 10 till 12 alnars längd, af hvilken längd sjelfva stammen till 7 a 8 alnar var rak med parallela sidor, det öfriga vid ändarne hastigt tillböjdt. Bågarne på dem voro bastanta och på längre afstånd från hvarandra, än man i Finland på många ställen brukar hafva dem. Både båtar och annat dylikt hade jag synnerligen god tid att betrakta, ty så snart jag engång lemnat Lapparne, tilläts det mig icke mer att röka tobak inne i rummet. Derföre måste jag för hvar pipa,

som jag ville röka, företaga mig en promenad i fria luften, utan att dock ens sålunda alltid få röka i fred, såvida byns hundar vanligen förföljde mig med sitt skällande, den ena öfverröstande den andra. Derföre gick jag helst så långt, att de lemnade mig, och återvände när pipan blifvit slut. Till slut började jag finna mig rätt väl vid den dieten, ty först kom jag derigenom oftare i tillfälle att taga motion, och för det andra räckte tobaken mer än dubbelt emot vanligheten. Det enda, som jag befarade, var att jag på sådant sätt småningom kunde bortglömma hela rökandet, konsten att röka, ty nu redan gick det emellanåt till flere timmar, förrän jag ihågkom pipan. Eljest hafva Starovertserna på dessa orter mycket ogynnande tankar om tobaken, ty först och främst skall vår Herre ej hafva skapat hela växten, och för det andra tro de Frälsaren hafva ment tobaksröken, när han på något ställe i N. T. sagt, att det som går utur menniskan, är synd. För att göra rökandet mindre syndigt, så borde jag då åtminstone vänja mig till att svälja ned röken, hvilket jag hört, och äfven någon gång sett, att sådant låter göra sig.

Ifrån Kovda kommo vi efter 2 versts färd till Tjornarjeka eller Mustajoki, en by af omkring 30 hus. Längre än dessa 22 verst kunde vi på denna dag ej hinna, hvarföre vi stannade till natten i Tjornarjeka och fortsatte följande dagen färden till köpingen Kieretti, dit man räknar 40 verst. Här och der träffar man på dessa trakter folk, som kommit ifrån de angränsande sockname i Finland och antagit den Grekiska tron. Äfven i Tjornarjeka träffade vi en qvinna ifrån Kuusamo socken, som på sådant sätt öfvergifvit sin förra tro, likasom hennes man, hvilken dock för det närvarande hade farit till hafvet uti Murmannernas följe. Vi frågade om hennes nya tro var bättre, än den förra, hvilket hon, kanske för vår skull, hvarken jakade eller nekade, utan gjorde sjelf oss den genfrågan, om icke äfven vi skulle antaga den.

Kieretti, dit vi sedan kommo, öfverträffar både Kovda och Kantalex. Den ligger på norra stranden af en å, som har samma namn med köpingen, har både kyrka och egen prest, som på de andra ställen ej funnits allt

sedan vi lemnade Kandalax. Kort tid efter det vi kommo fram, blefvo vi bjudna på the till borgaren (eller handlanden) Savin, den förmögnaste på orten. Hans dotter hade för 2 a 3 månader tillbaka blifvit gift till Kola, men hade genast efter sin ankomst dit insjuknat i akut rheumatism. Utom Bogoroditsan (Jungfru Maria) och presterna i Kola, och Lapparne i Kildin, hade äfven jag blifvit anlitad till hennes hjälp. Hon tillfrisknade också slutligen, och man lærer hafva ansett äfven mig såsom medverkande till hennes vederfående, hvarföre hennes föräldrar i Kieretti, som genom bref blifvit underrättade derom, ville uttrycka sin tacksamhet, i det de bjödo oss på the och qvällsvard om aftonen, och äfven på the den påföljande förmiddagen. Hon hade sjelf en underlig tro om sin sjukdom. Hon hade i Kieretti haft åtskilliga friare, hvilka allesamman fått korgen, hvarföre, då hon nu gifvit sin hand åt sin närvarande man i Kola, både hon sjelf och hela huset fullt och fast trodde, att någon af de förre friarene enskilt, eller ock alla tillsammans, förtrollat denna sjukdom på henne. Derföre hade Kildins Lapparne blifvit först anlitade om hjälp, och när det ej hjälpte, bars en stor Jungfru Marie bild ifrån kyrkan, för hvilken en mängd vaxljus oupphörligt i flere dygn brunno. På en gång med Jungfru Maria var [äfven jag](#) hennes läkare. Jag försökte nog öfvertyga henne och de andra, att sjukdomen ej härrörde af trolldom, utan helt simpelt af förkylning under resan efter föregående bröllops-strapatser och nattvak i Kieretti, men sådant ville ingen sätta tro till. Äfven hos åtskilliga andra sjuka, hvilka emellanåt rådfrågat mig, har jag på dessa orter funnit den tron vara rådande, att deras sjukdomar härrört icke af naturliga orsaker, hvarför de också sällan på något

naturligt sätt vilja kurera sig, om man eljest kunde ordinera för dem något på trakter, der intet apothek finnes, och medicamenter ej stå att erhållas. I Kola fanns ej något apothek, icke heller här i Kemi, ehuru staden är väl dubbelt större och fyrdubbelt folkrikare, än

Kajana i Finland. Också är det en allmän brist uppå det slags folk, hvaraf Finland är öfverfullt, nemligen kopperskor och åderlåtare. De få, man af sådana çhirurger påträffar, äro vanligtvis komna ifrån Finland.

Emedan papperet, som jag för denna reserberättelse sammanhäftat, snart lider på sista sidan, så vill jag vara kort och endast uppräknat byarne, hvilka vi ifrån Kieretti till Kem genomrest